

Наталія Плотнік

здобувач кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування
ХарРІ НАДУ, заступник начальника управління культури і туризму
Харківської облдержадміністрації

ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ДЕРЖАВНОГО КУРСУ НА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ

В статті автор розглядає особливості взаємодії національних культур етнічних спільнот на Харківщині, аналізує просвітницьку роботу обласних закладів культури з підвищення обізнаності населення області щодо культурного діалогу в регіоні та створення позитивного іміджу мультикультурної громади, визначає можливі напрями у діяльності державних інституцій щодо налагодження культурного діалогу між етнічними групами і народностями, протидії расизму та ксенофобії, пропаганді позитивних аспектів культурного розмаїття та життя у мультикультурному суспільстві.

Ключові слова: мораль; культура; взаємодія культур; мультикультурне суспільство.

Natalia Plotnik

PhD student, regional development and local self-government department,
KhRIPA NAPA under the President of Ukraine, Deputy Head of the Department
of Culture and Tourism of the Kharkiv oblast state administration

BASIS OF INTERACTION BETWEEN NATIONAL CULTURES IN THE CONDITIONS OF THE STATE COURSE TOWARDS DECENTRALIZATION

In the context of Ukraine's choice of decentralization and European integration, the issues of development of national culture, the national minorities and ethnic groups culture in the state as a whole, and in separate regions and in territories of the joined territorial communities become relevant. This is due, firstly, to globalization processes, and secondly, to European integration of Ukraine as its strategic priority. At the same time, the problem of the preservation of cultural diversity under decentralization is not fully explored.

The study of problems related to the preservation of national identity and cultural diversity, objects of historical heritage, and the establishment of interethnic relations on the territory of the Kharkiv region is relevant in the theoretical and practical aspects.

The purpose of the article is to identify the peculiarities of intercultural communication among representatives of national-cultural societies living on the territory of the Kharkiv region in view of the future membership of Ukraine in the EU and the existing conditions of multiculturalism in Europe, as well as the implementation of the newest cultural strategies in the community under the conditions of decentralization reform.

Cultural communication cannot be carried out without observing the basic principles of communication, rules and norms of morality, intercultural cooperation and tolerance. Each historical epoch creates its own moral rules and norms, but retains some continuity, limited in some cases. Thus, moral norms and rules should promote interethnic relations and prevent the emergence of interethnic conflicts.

Cultural diversity is an inalienable feature of mankind, its common heritage that needs to be valued and preserved, and the importance of the vitality of cultures, including for people belonging to minorities and indigenous peoples.

For Ukrainian society, the need to assimilate the cultural fund as a Ukrainian nation and its national traditions, as well as the cultures of ethnic groups and national minorities living on the territory of Ukraine, is evident.

It is indisputable that the diversity of cultures reveals its diversity. It creates conditions for prosperity, cultural exchange, increases awareness of the value of cultural diversity of every national minority in the region, and is an effective way of preserving the integrity of the nation. In the context of the decentralization reform, the issue of the preservation of cultural diversity, of the intangible and material cultural heritage, becomes important. Bodies of local self-government are forced to reconsider not only the content and form of their activity, but also should have a broader look at the problems of interethnic coexistence and prevention of interethnic conflicts emergence.

In order to create the appropriate conditions for interethnic communication at the local level, the prosperity and free interaction of cultures of the people on a mutually beneficial basis, local governments need to develop strategies for the development of culture and tourism for each joined territorial community.

The principal issue is the creation of conditions for the free development of national languages and cultures, the provision of free activities of national-cultural societies on the territory of the region.

Undoubtedly, the new conditions of social life in Ukraine require changes in the format of the governance system in the regions, greater involvement of the public in solving socially important issues with representatives of the authorities. Consequently, the development of cultural diversity should become the common achievement of Ukraine.

The basis for the interaction of national cultural societies, representatives of the public and cultural intelligentsia, local government and local self-government bodies is the protection and promotion of various forms of cultural diversity, respect for the diversity of cultures and support for those who participate in cultural activities, as well as preventing the emergence of tragic conflicts in the field of language, culture, religion, etc.

© Плотнік Н. А., 2019.

In the conditions of decentralization, the development of the cultural and tourist component of the joined territorial communities with the involvement of the component of cultural diversity will not only open up the tourist attractiveness of the community, but also will be promoting the process of economic and cultural interaction, will establish inter-ethnic trusting relations and tolerant attitude to representatives of other cultural groups.

Key words: morality; culture; interaction of cultures; multicultural society.

Постановка проблеми

В умовах вибору Україною курсів на децентралізацію та євроінтеграцію, затвердженням Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 7 лютого 2019 р. № 2680 - VIII, набувають актуальності питання збереження і подальшого розвитку національної культури, культури національних меншин і етнічних груп на території як держави в цілому, в окремо взятих регіонах, так і на території об'єднаних територіальних громад.

В Україні гостро обговорюються питання збереження власної національної і етнічної ідентичності, що пов'язано, по-перше, з активними глобалізаційними процесами, розпочатими ще в минулому сторіччі, по-друге, із визначенням європейської інтеграції стратегічним пріоритетом зовнішньополітичної діяльності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання, пов'язані із особливостями співіснування та взаємовпливу культур народів і етносів, збереження національної та етнічної ідентичності присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких слід назвати Н. Автономову, З. Алферову, Л. Анучину, С. Артановського, М. Бахтіна, В. Біблера, Ю. Бромлея, П. Гайденка, А. Гуревича, Л. Іоніна, М. Красікова, Н. Лисицю, В. Осадчу, Н. Фесенко, В. Ядова та ін.

Науковці ґрунтовно вивчають аспект проблеми міжкультурних комунікацій. Серед сучасних досліджень, присвячених вивченню проблеми побутування і діалогу національних культур за сучасних умов, варто виокремити роботи Є. Гіппіуса, А. Гриці, В. Коваля, Ю. Куца, О. Мурзіної, Ю. Римаренка, Г. Тавлай.

В той же час питання збереження культурного розмаїття в умовах децентралізації не досліджене повною мірою.

Вивчення проблем, пов'язаних зі збереженням національної ідентичності та культурного розмаїття, об'єктів історичної спадщини на території об'єднаних територіальних громад та діяльністю представників національних спільнот, налагодження міжнаціональних відносин на території Харківщини є досить актуальним як у теоретичному, так і практичному аспектах. і має перспективи для подальших досліджень.

Мета

Мета статті – шляхом здійснення аналізу засобів та напрямків роботи Харківської обласної державної адміністрації, комунального закладу Харківської обласної ради «Обласний організаційно-методичний центр культури і туризму», визначити особливості міжкультурних комунікацій серед представників національно-культурних товариств, які

проживають на території Харківської області з огляду на майбутнє членство України в ЄС та існуючих умов мультикультуралізму в Європі, а також втілення в життя громади новітніх культурних стратегій в умовах проведення реформи децентралізації.

Виклад основного матеріалу

Виклад основного матеріалу. Культурні комунікації неможливо здійснювати без дотримання головних принципів спілкування, правил і норм моралі, міжкультурної взаємодії та толерантності. Кожна історична епоха створює свої моральні правила та норми, але зберігаючи певну спадкоємність, обмежену у деяких випадках. «Мораль (від лат. *moralis* - моральний; *moris* – звичай) – сукупність історично обумовлених правил, норм, звичаїв, принципів співжиття і поведінки людей, їх відносини в процесі виробництва матеріальних і духовних цінностей, що визначають їх обов'язки один до одного, до соціальних груп, верств, класів, до суспільства – і виконання яких базується на громадській думці. Мораль як одна з найдавніших форм суспільної свідомості постійно наповнюється новим змістом у процесі історичних змін суспільства, виявляючи конкретні інтереси відповідних історичним обставинам соціальних ініціатив, верств людності. Одночасно у моралі зберігається моральний досвід, прості норми моралі, елементарні правила людського співжиття» [12]. Таким чином, моральні норми та правила повинні сприяти міжнаціональним відносинам та запобігати виникненню міжнаціональних конфліктів.

Неодноразово питання духовної та міжетнічної інтеграції й консолідації суспільства в Україні порушувалися під час проведення засідань та робочих зустрічей Президії Ради національних спільнот України, Міністерства культури України, Комісії з питань міжнаціональних відносин та культурного розмаїття Громадської ради при Міністерстві культури України, координаційних рад та робочих груп при Харківській обласній державній адміністрації. Водночас питання толерантної поведінки, формування міжкультурної комунікації та культурного розмаїття потребують подальшого розгляду.

16 листопада 1995 року резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО було затверджено Декларацію принципів толерантності, якою визначено, що толерантність – це повага, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості [3]. Тобто, толерантність – це доброзичливе ставлення до відмінностей людей у релігійних вподобаннях, етнічних та культурних традицій, до природнього та індивідуального різноманіття.

Слід зазначити, що поняття «культурне розмаїття» було визначено у Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження [9]. Завдяки Конвенції було не тільки підтверджено, що культурне розмаїття є невід'ємною характерною рисою

людства, його загальною спадщиною, яку необхідно цінувати й зберігати, але й наголошено на важливості значення життєздатності культур, у тому числі для осіб, що належать до меншин та корінних народів.

Тому для українського суспільства явною стає необхідність засвоєння культурного фонду як українського народу та його національних традицій, так і культур етносів і національних меншин, які проживають на території України. Ця проблема була актуалізована у «Державній програмі охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини на 2004-2008 роки», затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. №1732, Конвенцією про охорону нематеріальної культурної спадщини, затвердженою резолюцією Генеральною конференцією ООН з питань освіти, науки і культури 17 жовтня 2003 року та Законом України «Про приєднання до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» від 06.03.2008 р. № 132 – VI (132-17), низкою документів регіонального та обласного рівня, спрямованих на засвоєння, збереження та розвиток народної художньої культури України та Харківської області.

Харківська область межує з Луганською, Донецькою, Дніпропетровською, Полтавською, Сумською областями України та з Белгородською областю Росії. На сьогодні на території області спільно проживають представники різних етнічних груп — українці, росіяни, євреї, поляки, білоруси, вірмени, азербайджанці, грузини, німці, роми тощо. Зареєстрованих громадських організацій нацменшин в області виявлено 46, серед них об'єднань азербайджанців – 3, башкирів – 1, болгар – 1, білорусів – 2, вірмен – 3, греків – 1, грузинів – 4, євреїв – 6, єзидів – 1, естонців – 1, казахів – 1, караїмів – 1, корейців – 1, лезгинів – 1, німців – 3, осетинів – 2, поляків – 1, ромів – 4, росіян – 2, таджиків – 1, татар – 1, туркменів – 1, турків-месхетинців – 1, тюрків – 1, узбеків – 1, чеченців – 1 [4]. Насправді таких організацій може бути й більше, бо за останні 30 років неодноразово змінювалось законодавство, яке регулює реєстрацію громадських об'єднань. Навіть реєстри Міністерства юстиції не містять вичерпної та безпомилкової інформації про такі об'єднання (деякі з них не мають статусу юридичної особи або не перереєструвались відповідно до чинного закону).

З іншого боку, організацій, які систематично працюють, значно менше. Станом на 2015 р. до Ради керівників національно-культурних товариств (далі НКТ) при Департаменті масових комунікацій Харківської обласної державної адміністрації (далі Департамент) входили лідери 30 організацій. Зараз постійний або нерегулярний зв'язок із Департаментом мають 20-25 НКТ. Найактивнішими з національно-культурних товариств, які співробітничать із структурними підрозділами Харківської обласної державної адміністрації, є Харківське міське товариство греків «Геліос», Харківський обласний комітет «Дробицький Яр», Харківський музей Голокосту, Харківське товариство польської культури, Харківське національно-культурне товариство циган «Ромен», Харківська обласна організація «Грузинське національно-культурне товариство «Сакартвело», Харківська обласна громадська організація «Вірменське товариство культурних зв'язків», Харківське обласне товариство азербайджанське-української дружби «Достлуг».

Беззаперечним є те, що розмаїття культур розкриває багатоманітність культури як такої. Заохочення міжкультурності для розвитку взаємодії між культурами етносів, що проживають на території області, не тільки сприяє «наведенню мостів» між представниками НКТ. Воно створює умови для розквіту, культурного обміну, підвищує усвідомлення цінності культурного розмаїття кожної національної меншини на території області, а також є дієвим способом збереження цілісності нації. Культурні досягнення кожної національної меншини, що проживають на території Харківщини, не тільки не суперечать одне одному, але й поповнюють скарбницю культурного надбання Харківщини. Взаємодія між культурами національних осередків області, які є рівноцінними, не тільки сприяють їх розвитку і взаємозбагаченню, вони сприяють світовій інтеграції культур.

В умовах проведення реформи децентралізації, коли держава делегує на місця велику кількість повноважень та відповідальності, коли органи місцевого самоврядування не тільки будуть займатися управлінням розвитку території об'єднаної територіальної громади, але й забезпечувати надання якісних адміністративних, соціальних, освітніх, культурних послуг населенню громади, питання збереження культурного розмаїття, нематеріальної і матеріальної культурної спадщини набувають важливого значення. Органи місцевого самоврядування будуть вимушені переглянути не тільки зміст і форми своєї діяльності, але й ширше поглянути на проблеми міжнаціонального співіснування та недопущення виникнення міжнаціональних конфліктів.

На нашу думку, враховуючи факт історичного проживання на території об'єднаної громади представників національних меншин та корінних народів, органи місцевого самоврядування можуть залучити цю культурну складову до культурної і туристичної привабливості громади, а також до залучення інвестицій у грантові та проектні програми розвитку територій. З метою створення належних умов для міжетнічного спілкування на місцевому рівні, розквіту й вільної взаємодії культур народів громади на взаємовигідній основі, органам місцевого самоврядування необхідно буде розробити стратегії розвитку культури і туризму для кожної об'єднаної територіальної громади, враховуючи досвід роботи з цього напрямку Харківської обласної державної адміністрації.

Слід зазначити, що на регіональному рівні для розвитку культурного розмаїття на території області, недопущення розв'язання міжнаціональних конфліктів Харківською обласною державною адміністрацією проводиться планомірна робота по зваженому врахуванню специфіки національних відносин, забезпеченню гарантій недопущення ущемлення прав громадян за національною ознакою. В цілому можна стверджувати, що з боку представників влади та структурних підрозділів адміністрації спостерігається особлива делікатність, такт, зваженість, толерантність у вирішенні національних питань. На особливу увагу заслуговують шанобливе ставлення до кожної нації, розуміння національного як самобутнього і як спільного надбання культури України. Управлінням культури і туризму ХОДА спільно з Департаментом масових комунікацій ХОДА та національними культурними товариствами області проводяться дні та тижні національних культур,

фестивалі та конкурси народної творчості, виставки майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, ярмарки національної кухні. Творчі колективи національно-культурних товариств є постійними учасниками обласних культурно-мистецьких заходів [5]. Всі ці заходи не тільки створюють умови для розвитку національної культури на всіх рівнях, забезпечують повагу до культури національних меншин та корінних народів, «які мають можливість вільно створювати, поширювати і передавати свої традиційні форми самовираження» [8], але й сприяють обміну інформацією та спеціальними знаннями з охорони і розвитку форм культурного розмаїття, підвищенню у мешканців Харківщини усвідомлення цінності цього розмаїття та важливості його збереження для майбутніх поколінь.

Принциповим питанням є створення на території області умов для вільного розвитку національних мов і культур, забезпечення вільної діяльності національно-культурних товариств. Для цього обласною державною адміністрацією проводяться різноманітні культурно-мистецькі, освітні, інформаційні та соціальні заходи.

Так, у травні минулого року обласною державною адміністрацією було проведено конференцію «Моя рідна Харківщина» для представників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, голів національно-культурних товариств (НКТ) та інститутів громадянського суспільства області. Участь у конференції взяли 32 представника національно-культурного товариства та інших громадських об'єднань разом з керівниками громадської ради при обласній державній адміністрації і 38 співробітників обласної і районних державних адміністрацій, виконкомів міських рад 7 міст обласного значення, керівники обласних методичних центрів туризму і мистецтва. Програма конференції охоплювала виступи експертів, доповіді про діяльність НКТ азербайджанців, вірмен, греків, євреїв, казахів, німців, поляків та ромів Харківщини, презентації можливостей культурного взаємозбагачення національних спільнот області та туристичного пізнання Слобідського краю.

Департаментом масових комунікацій ХОДА організовано та проведено виставку «Харківщина мультикультурна», у листопаді 2018 року на базі КЗ «Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва» було проведено круглий стіл до Міжнародного дня толерантності. Найактивнішу участь у цих заходах взяли НКТ азербайджанців, вірмен, грузинів, казахів, німців, поляків, татар, узбеків. Протягом поточного року найбільшими заходами з участю НКТ, крім зазначених, були фестивалі грецької культури, організовані навесні й восени міським товариством греків «Геліос», фестиваль «Весілля в Малинівці+», заходи з відзначення 100-річчя створення незалежних держав Польщі, Азербайджану, Вірменії [4].

На сьогодні окремим напрямком роботи залишається координація виконання Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року (Ромська стратегія). Обласна державна адміністрація з 2016 року значно посилила роботу з її реалізації. Харківська ОДА першою в Україні розробила і затвердила оновлену редакцію регіонального Плану заходів реалізації Стратегії з конкретними індикаторами виконання, які повинні ха-

рактеризувати поліпшення становища ромської національної меншини на Харківщині. Налагоджена плідна співпраця з місцевими та загальноукраїнськими ромськими організаціями, міжнародними фондами і організаціями, які опікуються становищем ромів.

Обласною державною адміністрацією разом з ромською громадською організацією «Чачімо» було організовано круглий стіл «Імплементация Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року», на якому сучасні проблеми реалізації Стратегії обговорювали близько 70 представників районних державних адміністрацій, міських рад Харківщини і багатьох громадських об'єднань.

Варто зазначити, що відповідні заходи відбуваються не тільки у м. Харкові, але й у районах області. Так, на території Мереф'янської об'єднаної територіальної громади була проведена робоча зустріч активістів місцевої ромської громади з представниками органів влади: міської ради і структурних підрозділів Мереф'янської ОТГ, Харківської райдержадміністрації та Управління масових комунікацій ХОДА. Під час зустрічі обговорювалися проблеми і проміжні результати виконання Стратегії, можливості співпраці влади і громадськості у сферах соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та ін.

Пам'ятаючи про те, що кожна людина має право на свободу думки, совісті та віросповідання, на свободу переконань і на їхнє вільне висловлювання, закріплені у статтях 18, 19 Загальної декларації прав людини, Департаментом масових комунікацій і Департаментом оборонної, мобілізаційної роботи та взаємодії з правоохоронними органами ХОДА у червні минулого року було проведено робочу нараду для обговорення випадків нетолерантного й упередженого ставлення до ромської національної меншини та вироблення плану спільних дій для запобігання і протидії таким проявам із залученням представників ГУНП у Харківській області, Київського районного в м. Харкові, Дергачівського, Зачепилівського, Зміївського, Лозівського, Харківського районних відділів поліції та лідерів провідних громадських об'єднань ромів.

Безперечно, нові умови суспільного життя в Україні вимагають змін у форматі системи управління в регіонах, більшого залучення громадськості до вирішення соціально важливих питань разом із представниками органів влади. Прикладом осучаснення роботи обласної державної адміністрації є утворення Ради керівників національно-культурних товариств при Департаменті масових комунікацій, до якої увійшли лідери 4 ромських громадських організацій. Керівник громадської організації «Харківське національно-культурне товариство «Ромен» В. І. Матюшенко в жовтні 2017 року обраний до нового складу громадської ради при обласній державній адміністрації. Восени 2018 року очолювана ним громадська організація за активного сприяння Департаменту розробила проект «Центр моніторингу та інтеграції ромів в Харківській області», який виграв конкурс на грантове фінансування структурами Євросоюзу.

Висновки

Усвідомлюючи, що розвиток культурного розмаїття, яке «розцвітає в умовах демократії, терпимості, соціальної справедливості й взаємної

поваги між народами та культурами», «необхідності забезпечення миру й безпеки на місцевому, національному і міжнародному рівнях» [8], встановлення діалогу між національними культурами повинно стати спільним надбанням України.

Основою взаємодії національно-культурних товариств, представників громадськості та культурної інтелігенції, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на місцях є охорона та заохочення різних форм культурного розмаїття, забезпечення поваги до розмаїття культур і підтримка тих осіб, які беруть участь у культурній творчості, а також забезпечення виникнення трагічних конфліктів на ниві мови, культури, релігії тощо.

В умовах децентралізації розвиток культурної і туристичної складової об'єднаних територіальних громад із залученням компоненту культурного розмаїття дозволить не тільки розкрити туристичну привабливість громади, але й, завдяки відвідуванню туристами регіону, сприяти прискоренню процесів економічної та культурної взаємодії, встановленню міжнародних довірливих відносин, толерантному ставленню до представників інших культурних груп.

Література.

1. Гиппиус Е. В. Материалы и статьи. ред.-сост. Е. А. Дорохова, О. А. Пашина. Москва: Композитор, 2003. 215 с.
2. Грица С. Й. Фольклор у просторі та часі. Тернопіль: «Астон», 2000. 246 с.
3. Декларація принципів толерантності. URL: <https://don.kievcity.gov.ua/files/Deklaracija-tolerantnosta>.
4. Річний звіт Департаменту масових комунікацій Харківської обласної державної адміністрації за 2018 рік. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/dokumenti>
5. Річний звіт Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва за 2018 рік.
6. Коваль В. М. Генеза локальної типологічно гетерогенної народно-вокальної традиції (на матеріалах обрядових наспівів із околиць на північний захід від Горган): автореф. дис. ...канд. мист.: Львів, 2006. 19 с.
7. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (Про приєднання до Конвенції. Закон №132-VI (132-17) від 06.03.2008.
8. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. Конвенція ратифікована Законом №1811-VI (1811-17) від 28.01.2010.
9. Куц Ю. О. Національна свідомість і самосвідомість у етнополітиці й державотворенні. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. праць. Харків: УАДУ ХФ, 2000. № 2(7). С. 45–52.
10. Мурзина О. І. Етнічний та поліетнічний простір людини. *Традиційна народна культура: збереження самобутності в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18-20 вер. 2004 р.). Харк. обл. центр нар. творч. Харків: «Регіон-інформ», 2004. 202 с.
11. Римаренко Ю. І. Національний розвій України: проблеми і перспективи. Київ: Юрінком, 1995. 272 с.
12. Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / заг. ред. і укладання : В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. Київ – Харків: ВМП «Рубікон», 1997. С. 246–247.
13. Філософський енциклопедичний словник / голова редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. С. 642

В. Лісовий. Толерантність. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ: Абрис, 2002. С. 642. 742 с. 1000 екз. ББК 87я2. ISBN 966-531-128-X. (стор. 642).